

Hvor afrikansk var konferansen i Arusha?

Roar G. Fotland
Førsteamanuensis MF Vitenskapelig Høyskole
roar.g.fotland@mf.no

Hvorfor er spørsmålet om Kirkenes verdensråds konferanse i Arusha var så afrikansk som den skulle være et interessant og relevant spørsmål for oss? Det er flere grunner til det: konferansens kontekst, Afrika som spirituell og teologisk ressurs og Afrika som fremtidens kristne kontinent.

For det første var konferansens kontekst Afrika, og det er viktig for kirken å vise at den hører hjemme i, og kan fullt ut uttrykke sitt budskap i enhver lokal kontekst. Så når Kirkenes verdensråd avholder en stor konferanse i Afrika bør den være preget av den afrikanske konteksten. I Norge synes vi også det er viktig at hvis noe skal arrangeres hos oss skal vi prege det med vår kultur. Norge sa nei til OL blant annet fordi vi mente vi ikke fikk preget OL nok med vår kultur og våre verdier. Ifølge dokumentene som ble sendt ut i forkant, går det frem at ett av de fire hovedmålene for Kirkenes verdensråd var at den skulle være afrikansk.¹ Den skulle være: misjonarisk, økumenisk, afrikansk og ungdommelig. Kirkenes verdensråd vektlegger altså at det er et hovedmål med selve konferansen at den skulle preges av den konteksten den fant sted i. Denne gangen i Arusha i Tanzania.

For det andre er det viktig å fremsnakke kirken i Afrika som en spirituell og teologisk ressurs. Det er ikke slik at kirken i Afrika bare er en mottaker av impulser fra kirken i Vesten. I dag er det en utbredt forståelse av at kirken i Afrika har noe å lære bort til kirken i resten av verden. Dette gjelder særlig på områdene spiritualitet og misjon, men også når det gjelder teologi generelt.

For det tredje er det et poeng for den globale kirke å møtes der hvor kirkens sentrum etter hvert har vokst frem. Som Agnes Abuom så karakteristisk sier det, der hvor

1 Jooseop Keum, «Introduction» i: *Resource Book*, redigert av J. Keum (Genève: WCC Publications, 2018), v.

«kirkens episenter er».² En gang var det Europa, men fordi misjonen også har vært en historie om suksess, er det nå Afrika og Latin Amerika som har flest kristne i verden. Ifølge anerkjent statistikk kan jeg med dette opplyse at antallet kristne i Afrika har passert antallet kristne i Europa i løpet av 2017, og at statistisk framskriving viser at Afrika i 2025 vil være det kontinentet med flest kristne, med Europa på tredje plass etter Latin Amerika.³

Status of Global Christianity, 2018, in the Context of 1900-2050					
Angitt i 1000					
	1900	1970	2000	Mid-2018	2025
Africa	8,7	114,7	359,6	598,9	721,4
Asia	20,8	91,6	271,4	397,2	461,6
Europe	368,3	467,6	545,6	549,5	538,3
Latin America	60,0	263,6	481,8	596,9	633,2
North America	59,6	168,5	208,3	231,1	235,8
Oceania	4,3	14,4	20,9	24,9	26,5

Relevans

Før jeg drøfter nærmere hvor afrikansk konferansen var, vil jeg peke på noen tilleggsperspektiver knyttet til hvorfor dette er relevant for oss.

Til det første, det at konferansen skulle preges av konteksten, samtidig som den skal ha et globalt eller universelt preg, er et bilde av kirken slik den er blitt i dag. Kirken defineres på mange måter, en måte er å vise til kirkens universelle og lokale karakter. På tross av all oppsplitting holder vi fast ved kirkens universelle karakter. Kirken har mange ansikter, men er likevel én, og kirken er preget av mange kulturer, men er likevel universell. Samtidig fremhever vi kirkens lokale karakter, som understreker behovet for tydelig stedege uttrykk. Fordi misjon også er fortellingen om en kirke

2 Agnes Abuom, «Foreword» i: *From Achimota to Arusha: An Ecumenical Journey of Mission in Africa*, redigert av L.G. Ezekiel og J. Keum (Genève: WCC Publications, 2018), vii.

3 <https://www.gordonconwell.edu/ockenga/research/documents/StatusofGlobalChristianity2018.pdf> (lest 27.10.2018).

som med jevne mellomrom plantes i nye kulturer, og fordi kulturer hele tiden er i endring, er kirken til stede i stadig nye kontekster. Dette har betydning for hvordan den uttrykker sin teologi og lever sin misjon. I den sammenheng er det viktig å ha i mente at det var misjonen som først tok konteksten alvorlig, og at missiologien var i førersetet når det gjaldt å lære fra det globale sør, at det kontekstuelle preger all teologi, også den vestlige. Selv om også vestlige teologer deltok i utviklingen, er det primært fra det globale sør at vi har lært hva det vil si at evangeliet alltid blir kommunisert i rammen av språket og symbolene til en lokal kultur, og at teologien derfor med nødvendighet er kontekstuell. Sammen med frigjøringsteologer fra andre deler av det globale sør, har derfor afrikanske teologer mye av æren for forståelsen av teologien som kontekstuell.

Til det andre punktet, at kirken i Afrika har noe å lære bort til resten av kirken følger naturlig av det jeg nettopp har sagt om kontekstualitet. Men det blir også utdypet i Metropolit Mor Geevarghese Coorilos gjennom hans hilsen til konferansen, og jeg siterer:

Konferansen i Arusha er også viktig fordi den er lagt opp som et møte med afrikansk misjon. Siste gang Den internasjonale misjonskonferansen⁴ møttes i Afrika, var i 1958. Den gang var det i Achimota i Ghana. Seks tiår senere kommer Konferansen om verdensmisjon og evangelisering tilbake til Afrika, hvor episenteret for den universelle kirken nå er, og hvor Ånden er i sterk bevegelse. Ja, selve temaet, *Moving in the Spirit: Called to Transforming discipleship*, har distinkte afrikanske implikasjoner som vi ønsker å utforske og lære av. Vi håper at Arushakonferansen vil bli et ekte afrikansk møte, med de rike afrikanske ressursene, både teologisk og kulturelt.⁵

Når vi får en slik invitasjon til å lære, er det betimelig å spørre om kirken i Afrika nå er blitt den nye idealkirken, den som alle andre kirker skal måles opp mot. Jeg møter med ujevne mellomrom kristne som påstår at kirken i Vest har tapt sin åndelige kraft og må til Afrika for å hente den tilbake. Har vi derfor snudd alt på hodet og nå ser kirken i vesten som den store taperen som ikke lenger kan eller vet hva det vil si å være kirke, mens kirken i Afrika har all kunnskap og alle ressurser?

Jeg tror at en slik form for idealisering vil kirken i Afrika selv avvise. For selv om den har noe å lære bort, er den, som kirken alle andre steder ikke fullkommen og i behov for å lære. For ut fra de signaler kirken i Afrika selv gir, er det tydelig at de også sliter med utfordringer de ikke har løst enda.

I en før-konferanse om misjon og evangelisering i Nairobi, Kenya 11-15/9 2017,⁶ for å forberede de afrikanske delegatene til Arusha, ble noen av utfordringene kirken har

4 Forløperen til konferansen for verdensmisjon og evangelisering.

5 Kirkernes verdensråd, *Handbook* (Genève: WCC Publications, 2018), vii. Egen oversettelse.

6 Keum (red.), *Resource Book*, 70.

på dette kontinentet løftet frem. Jeg nevner blant annet: teologisk utdanning i Afrika, kirkens fremtid i Afrika, religiøse konflikter og etnisitet i Afrika, styresett, fattigdom, rettferdighet og verdighet for begge kjønn i Afrika, ungdomsbølgen og økologiske og klimatiske forandringer i Afrika.⁷

Poenget er hverken å snakke ned eller å idealisere, men å akseptere at vi alle har noe å lære av hverandre i all vår skrøpeligheit og med all vår styrke. Men, for å lære av hverandre må vi være til stede og lytte og erfare, bedømme åndene og ta til oss av det gode, enten det kommer fra Europa eller Afrika. Derfor var det viktig å være tilstede i Arusha.

Og med dette som bakteppe kommer så mitt svar på spørsmålet: Hvor afrikansk var egentlig Arusha?

Rammen

Når Kirkenes verdensråd selv skal definere hva de mener med en afrikansk konferanse, så sier de at det betyr at: «Ånden i de afrikanske rytmene og musikken og kunsten vil gjennomsyre omgivelsene som konferansen holdes i, på samme måte som når vi feirer gudstjeneste sammen.»⁸

Et avgjørende spørsmål var om de lyktes med det? Det enkle svaret er ja. Vi møtte et mangfold av trommer, dans og sang uttrykt gjennom det vi oppfattet som et vitnesbyrd av åndelig glede, fest og vitalitet. Vi møtte et mangfold av ulike utgaver av afrikansk påkledning, instrumenter og rytmer, alt fra masaikulturen med sin hopping og sine spyd og skjold til en mer avdempet ramme for det 100 personers store koret som sang Händels hallelujakor så vi frøs på ryggen av velvære og velsignelse.

I tillegg møtte vi et mangfold av tablåer, små skuespill som tok opp tema som var relevante fra et afrikansk og kristent perspektiv. Disse tablåene viste noe av styrken til afrikansk kristendom, den handler om livet. I tillegg til alle sine gledesuttrykk er afrikansk kristendom livsnær på en måte som gjør at livet ikke må deles i to, en kristen og en sekulær. De er alltid mennesker og de er alltid kristne, hele tiden.

For oss som har levd i Afrika og opplevd afrikanske tablåer til jul og til påske var det lett å tenke at dette var veldig afrikansk, både det at dette var en måte å kommunisere på, men også naturligheten i det å spille og temaene som ble tatt opp. Det var spill om livet i en landsby, det var bibelfortellinger og drama om korset og dets betydning, og det var spill som fremhevet behovet for utdanning, behovet for kamp mot vold mot kvinner i hjemmene og om frykten som kom når soldater og geriljagrupeer angrep og drev terror mot landsbyene.

Det var også satt av rikelig tid til kirken i Afrika for å eksponere sin kultur, spiritualitet og teologi både gjennom en spesiell afrikansk kveld, en egen Tanzania kveld og en generell kulturkveld hvor afrikansk kultur også var inkludert.

7 Keum (red.), *Resource Book*, 70.

8 Kirkernes verdensråd, *Handbook*, 15.

Dessuten er det ingen konferanse uten gruppearbeid og seminarer, så også i Arusha. Det som var spesielt afrikansk med disse var både en del av temaene som ble tatt opp og at navnene seminarene hadde fått var på Kiswahili, det afrikanske hovedspråket i denne delene av Øst-Afrika. Seminarene ble kalt en *Warsha session*, fordi en *warsha* var ordet og begrepet for et fellesskap hvor saker ble diskutert og ny læring kunne oppstå.⁹ Informasjonsområdet og tiden vi skulle bruke der het *Sokono sessions* fordi *soko* var ordet/begrepet for markedsplassen hvor folk utvekslet varer og produkter, en offentlig plass hvor ideer og fortellinger om livet i det aktuelle fellesskapet ble delt.¹⁰

Med alt dette og mer til er det liten tvil om at målsettingen om å la afrikansk spiritualitet og afrikanske kulturelle uttrykk få prege konferansen ble oppfylt. Og noen vil nok si at da vi fikk en tradisjonell fruktbarhetsdans i en av de siste sesjonene, ble målsettingen overopplyt.

Afrikanske tema

Det neste poenget for å gjøre konferansen afrikansk, var at den skulle «tyde tidens tegn og særlig de som berørte det afrikanske folk og det afrikanske kontinent – både truende tegn og løfterike tegn.»¹¹

Som naturlig er i en global kontekst, var mange av temaene som ble tatt opp i *warsha* seminarene av allmenn karakter, men samtidig var det ting som var viktig i en afrikansk kontekst. Dette kommer tydelig frem når vi ser hovedoverskriftene i relasjon til de tema som ble behandlet i en eller flere aktuelle *warshas*. Under overskriften *Migrasjon* ble det tilbudt en *warsha* med et tema som er særlig viktig for afrikanske kristne, både fordi det er mange av de som er immigranter og fordi mange immigranter kommer til afrikanske land fra andre afrikanske land, ofte som flyktninger. Men det var også et viktig tema for vestlige kristne som i stor utstrekning er mottakere av migranter. Tema var: Å bygge kapasitet for migrasjon og flerkulturelle tjenester: fra kaos til håp.

Under hovedoverskriften *Evangelisering* ble vi tilbudt en *warsha* om: Profetisme og evangelisering i Afrika: frigjøring eller trelldom? Under hovedoverskriften *Livet i sin helhet* (Life in all its fullness) var et av temaene: Kirken som et helbredende fellesskap. Relevant også i en vestlig kontekst, men når vi vet hvor aktuelt guddommelig helbredelse er i den afrikanske konteksten, skjønner vi at det er viktig for kirken i Afrika å få samtalt om dette.

Fordi Afrika i utgangspunktet var både multietnisk og multireligiøst lenge før Europa, og kristne i mange sammenhenger er i mindretall, kan den globale kirke hente viktig lærdom fra et tema med hovedoverskriften: *Å leve med ulikhet*, hvor en *warsha* var: Kristen misjon i en kontekst med fler-religiøs tilhørighet. Men samtidig

9 Kirkernes verdensråd, *Handbook*, 26.

10 Kirkernes verdensråd, *Handbook*, 28.

11 Gibson and Keum 2018: viii

fikk vi også eksempler på hvordan ulikheter kan føre til store konflikter. Til slutt vil jeg ta med hovedoverskriften *Dannelse (Formation)* der tema for en *warsha* var Misjon til Afrika og misjon i revers [den andre veien].¹² Min lille kommentar i den sammenheng er at misjon til og fra Afrika er bra og at misjon fortsatt er viktig. Men noen ganger reiser spørsmålet seg: Gjentar de våre feil? Bygger misjon i revers på en følelse av åndelig overlegenhet, og klarer de afrikanske misjonærene å være kulturellt relevant i en vestlig kontekst?

Selv deltok jeg på en *warsha* med tittelen: HIV/AIDS behandling og åndelig helbredelse. I tillegg til å få innsikt i de mange utfordringene knyttet til tema, fikk vi også innblikk i det jeg vil kalle en typisk afrikansk måte å løse spenningen mellom medisinsk behandling og åndelig helbredelse på. Mange organisasjoner som hjalp og behandlet HIV/AIDS syke var kirkelige og opptatt av at gode medisiner nå var tilgjengelig. På den andre siden fantes spirituelle kirker som la vekt på egen behandling, primært gjennom tro, bønn og ulike remedier med åndelig kraft i seg. Vi fikk vite at dessverre var det slik at flertallet av de som satset på åndelig helbredelse døde. Men i stedet for å argumentere ensidig mot en åndelig tilnærming, valgte de som fulgte en annen linje å gå inn i en dialog hvor de istedenfor å fordømme og skape avstand, fikk til et samarbeid slik at de som trodde på en åndelig helbredelse også kunne ta i bruk vitenskapelig basert medisin. Fortsett med tro og bønn, men legg til medisin. Alt for å redde de syke.

Et tema som ble berørt av flere kvinnelige talere og som vi også ble tydelige eksponert for i praksis, var kjønnsbalansen og diskriminering på grunn av kjønn. Det er ikke et spesielt afrikansk problem, for også i en vestlig sammenheng er dette en utfordring. Likevel, den patriarkalske tradisjonen er nok sterkere i Afrika enn i vår del av verden. Opplevelsen av kjønnsdiskriminering var tydelig og viser en side ved afrikansk kultur som jeg ikke vil anbefale å følge. Temaet ble berørt av flere talere, men vi fikk også to grelle eksempler på hvor vanskelig det kan være å overskride gamle kjønnsbastioner.

Først et eksempel fra Tanzaniakvelden. Tre professorer skulle holde miniforedrag om Tanzania, de var alle menn. Da de var ferdig var det kvinnen sin tur. Hun hadde med barn som viste et tablå. Det var sent på kvelden, så vi undret oss over både hvorfor de ikke kunne ha én kvinnelig professor, og hvorfor ikke barna kunne slippe til før de viktige mennene, så barna kunne gå og legge seg i rimelig tid. Men da ville jo kvinner og barn slippe til før mennene og det var visst en utfordring.

Det andre eksempelet er fra «Et møte med de levende forfedrene» – i seg selv en mega-afrikansk tittel. To kvinner og en mann skulle holde hvert sitt korte innlegg om sine erfaringer. Det var kjente navn, Mercy Amba Odoyoye, John Mbiti og Esther Moyba. Odoyoye holdt sitt 10 minutter innlegg slik avtalen var, men Mbiti ble storlig fornærmet da han etter 30 minutter og gjentatte hint ble nødt til å avslutte, og han gjorde det med ordene, «men jeg er jo bare kommet til side fem i manuskriptet.»

12 Alle hovedoverskrifter og tema er hentet fra Handbook side 27.

Møtelederen sa da at Esther Moyba ikke kunne holde sitt innlegg på grunn av tidspress. Men da reagerte salen spontant med store protester og Moyba fikk slippe til med sine 10 minutter.

Et viktig tema for afrikanske kristne og andre er «Misjon fra de marginaliserte». Det er viktig fordi det understreker at misjonen ikke er noe ovenfra og ned, ikke fra de rike til de fattige og ikke fra de privilegerte til de underprivilegerte. Fordi det oppleves av mange at misjonen tilhører de privilegerte, har det vært nødvendig for Kirkenes verdensråd og andre å fremheve misjon fra de marginaliserte. Noen ganger ble det vanskelig å få klarhet i hvem de marginaliserte er, og andre ganger ble det en god erfaring av at de som selv opplevde seg som marginalisert ble hørt og fikk en stemme. For oss i Norge kan dette være aktuelt blant annet i forhold til misjon i revers. Har vi virkelig noe å lære av afrikanske kristne som kommer til Norge? For i norsk sammenheng er kristne fra Afrika marginaliserte.

Kallet til disippelskap

Som en konklusjon på konferansen ble det vedtatt et kall til disippelskap: *The Arusha Call to Discipleship*.¹³ I denne teksten er det to avsnitt som oppfordrer til tjenende lederskap og til å følge korsets vei slik at elitisme og privilegier blir utfordret. De to avsnittene lyder slik:

- Vi er kalt til å formes som tjenende ledere som demonstrer Kristi vei i en verden som gir fortrinn til makt, rikdom og en kultur som bygger på penger som hovedverdi (Luk 22:25-27).
- Vi er kalt til å følge korsets vei, noe som utfordrer elitismen, privilegier og personlig og strukturell makt (Luk 9:23).¹⁴

Kontrastene ble noen ganger store, mellom de som i sannhet kjempet for sin tro og sin identitet som kristne, og de som var privilegerte. Jeg vil dele en hendelse som opprørte noen av oss norske fra vårt egalitære samfunn, men som nok gjenspeiler store deler av den globale kirke, innbefattet den afrikanske som hadde hovedansvar for bevertningen. Vi var på vei inn i spisesalen, køen på de nærmeste bordene var stor og vi ble henvist til en liten kø innerst i lokalet. Glade og fornøyde gikk vi mot målet. Men da vi kom frem fikk vi lange neser og skuffede ansikter, for den matkøen var bare for biskoper. Så uten lilla skjorter måtte vi pent finne oss en annen kø. Vi klarte oss fint, men det synes vanskelig også for kirken i praksis å utfordre elitismen og privilegier.

¹³ <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/commissions/mission-and-evangelism/the-arusha-call-to-discipleship> (lest 27.10.2018).

¹⁴ Egen oversettelse.

Misjonsteologi og praksis

Det var et uttalt mål at konferansen skulle «gi særlig rom for bidragene fra en afrikansk kontekst med nåtidige perspektiver og forståelse av misjon for å forme fremtidens misjonsteologi og praksis.»¹⁵ Betyr det at vi hørte mange afrikanske stemmer og fikk afrikanske perspektiver på misjon både teoretisk og praktisk? Ja, i stor utstrekning. I flere sammenhenger var det både unge og elder afrikanske teologer som slapp til. Som hovedtaler den første dagen fikk vi et sterkt møte med en ung afrikansk teolog som delte sin erfaring av personlig kamp og seier og som satte misjonen inn i en ung afrikansk virkelighet. Og selv om vi fikk en uheldig episode under møtet med de levende forfedrene, så formidlet de også et tydelig budskap.

Rent teologisk møtte vi også en afrikansk virkelighetsforståelse. Uten å blunke ble demonbesettelse tatt frem som en naturlig del av virkeligheten som misjonen måtte forholde seg til. Vi møtte en forståelse av helbredelse ved Guds inngripen som ikke samsvarer med store deler av norsk virkelighetsforståelse. Det ble også gitt klare utfordringer til de rike og privilegerte, hva dette gjorde med vårt åndelige liv og den kristne normen om å leve i nøysomhet. Dessuten ble herlighetsteologien både i vesten og i Afrika kritisert og sett på av mange afrikanere som en stor utfordring og et stort bedrag fordi den ikke snakket sant hverken om Gud eller om livet.

Misjonspraksis kan jeg best illustrere med en historie fra min egen kirke, Metodistkirken. Seks måneder før konferansen i Arusha var det ingen metodistkirke i byen. Biskopen for Øst-Afrika synes det var for dårlig når Kirkenes verdensråd skulle ha en stor misjonskonferanse på stedet. Derfor kalte han inn sine tilsynsmenn og de ble enige om å rette på saken. I løpet av fire måneder ble to menigheter etablert i nybyggerområder slik at to måneder før Kirkenes verdensråd konferansen hadde Arusha to metodistkirker. Vi fikk besøke den ene, og det ble stor fest. Allerede etter to måneder var det 20 medlemmer og 40 gudstjenestedeltakere i et nyetablert boligområde.

Det var ikke bare metodistene som besøkte lokale kirker. Alle deltakerne på konferansen skulle besøke lokale kirker på søndagen for å få et møte med afrikansk spiritualitet og misjon i praksis.¹⁶ Noen opplevde typisk lange afrikanske gudstjenester, men uansett lengde ble det en stor feiring av kristent fellesskap og kristen misjon i en annen kontekst enn vår egen.

15 L.G. Ezekiel og J. Keum (red.), *From Achimota to Arusha: An Ecumenical Journey of Mission in Africa* (Geneva: WCC Publications), x (egen oversettelse).

16 The Spiritual Life Committee, *Conference Spiritual Life Resources* (Genève: WCC publications, 2018), 7.

Konklusjon

Hvor afrikansk var Kirkenes verdensråd sin konferanse i Arusha? Etter min mening var den svært afrikansk. Men ikke bare afrikansk, den bar også preg av det økumeniske og det ungdommelige og ble gjennomsyret av det misjonale perspektivet på kirken. Dessuten er mange av de afrikanske utfordringene globale utfordringer, selv om de kan ha ulik karakter fra en kontekst til en annen.

Rammen var tydelig afrikansk og bar alle tegn på den lokale kulturelle kontekst. Det er typisk at hilsener både fra hotellets direktør, fra konferansesenterets leder og fra de politiske lederne i distriktet alle hadde et religiøst innhold, at vi ble ønsket velkommen som brødre og søstre i Kristus og hilst med Guds fred.

Spiritualiteten var i stor grad afrikansk hvor en levende og fremoverlent åndelighet fikk prege konferansen på en positiv måte. Det var selvsagt andre stemmer som også ble hørt og satt pris på, men det afrikanske var det bærende element.

Sakene og temaene som ble berørt hadde i mange tilfeller en afrikansk profil selv om de ofte var globale i sin karakter. Det samme kan sies om forkynnelsen og talene. De var ofte generelle, men tilnærmingen og eksemplene var preget av en afrikansk eller marginalisert kontekst.